СВОБОДА

SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК

UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXII. Ч. 232. Джерзи Сіті, Н. Дж., субота, 4. жовтня, 1924. VOL. XXXII. No. 232. Jersey City, N. J., Saturday, October 4, 1924. THREE CENTS

Републиканський провідник не вірить у побіду републиканців при виборах.

ДОПУСКАЄ, ЩО ВИБОРИ БУДУТЬ РОЗБИТІ ТА ЩО ПРЕЗИДЕНТА ВИБЕРЕ КОНГРЕС.

ВАШИНГТОН, 2. жовтня. — Вілієм Батлер, предсідатель републиканського виборчого комітету, покинув уже свою самопевність, з якою він пророкував певний вибір Кулиджа і в публичній заяві закидає демократичній та поступовій партії тиху змову довести до розбиття виборів та перенесення вибору до конгресу. На його думку, обі партії пляюють вибрати в конгресі Браєна, що тепер є заступником демократичного кандидата Дейвиса.

ВЕЛИКА ДЕМОКРАТИЧНА ДЕМОНСТРАЦІЯ В НЮ ЙОРКУ.

НЮ ЙОРК, 2. жовтня. — Джан Дейвис, демократичний кандидат на уряд президента Злучених Держав, і губернатор Смит, кандидат сеї партії на уряд губернатора нюйорського стейту, відбули в місцевій галі Медисон Сквер Гардену величезне віче, на якому зявилося до 13,000 слухачів.

Дейвис звертав учасникам увагу на гарні обіцянки, які републиканські провідники дали при попередних виборах, а яких вони не сповнили. Він критикував їх заграничну політику републиканського уряду, яка зводиться до боязливого викручування від участи в міжнародних конференціях.

КУЛИДЖ ВЕДЕ ПРИ ПРОБНІМ ГОЛОСОВАННЮ.

НЮ ЙОРК, 2. жовтня. — Пробне голосовання, заряджене серед читачів тижневика „Літерері Дайджест", все ще показує найбільше голосів за вибором Кулиджа, хоча число голосів за Ла Фолетом і Дейвисом від послідного тижневого обрахунку розмірно зросло.

За Кулиджом віддано 197,000, за Дейвисом 118,000, за Ла Фолетом 164,000 голосів.

ЛА ФОЛЕТ ВИБИРАЄТЬСЯ В АГІТАЦІЙНУ ПОДОРОЖ.

ВАШИНГТОН, 2. жовтня. — Сенатор Ла Фолет вибирається на слідуючий понеділок у виборчу агітаційну подорож. Він уже визначив собі цілу туру на кілька місяців уперед. Першу промову виголосить він у місті Рочестері.

ЗА ПРАВО ЖІНОК ДО УРЯДУ.

ОСТИН, Тексас, 2. жовтня. — Стейтовий суд рішив, що пані Фергасон, кандидатка демократичної партії на уряд стейтового губернатора, не може бути кандидатом, бо закони стейту Тексаса не дозваляють жінкам кандидувати.

Проти сього рішення внесено спротив, а рівночасно кількох виборців пізвало цілу справу ще раз до суду.

Пані Фергасон є завзятим ворогом Ку-Клакс-Клена.

СОЦІЯЛІСТИ КРИТИКУЮТЬ СМИТА ЗА ВИКИНЕННЄ.

НЮ ЙОРК, 2. жовтня. — Чарлз Соломон, та Луис Волдман, два кандидати соціялістичної партії, видали публичне обжаловання проти демократичного губернатора сього стейту Ал. Смита, що се він був головним товчком при викиданню соціялістичних послів зі стейтової легіслятури в році 1920.

НЮДЖЕРЗЬКІ ДЕМОКРАТИ ПРОТИ КЛЕНА И ПРОГИБІЦІЇ.

ТРЕНТОН, Ню Джерзі, 2. жовтня. — Виборчі програми („плятформи") стейтових партій демократичної та републиканської, приняді на рівночасно тут відбуваючихся конвенціях, ріжняться о стільки, що демократична програма домагається обмеження прогибіційного закона та заявляється проти Ку-Клакс-Клена, а републиканська програма перемовчує обі справи.

ПРОЦЕС ІМІГРАЦІЙНИХ УРЯДНИКІВ ПРОТИ БОКСЕРА.

НЮ ЙОРК, 2. жовтня. — Іміграційні урядники, які розглядали закиди, неморального поведення на кораблі по дорозі до Америки, піднесені проти відомого південно-американського боксера Фірпа, прийшли до переконання, що сі закиди безпідставні. Депортаційне слідство тим самим застановлено.

МЕЖИНАРОДНІ ВОЗДУШНІ ПЕРЕГОНИ.

ДЕЙТОН, Огайо, 2. жовтня. — На поли Вилбера Райта зібралося тут коло півчверта сотки літаків, які мають брати участь в межидержавних перегонах воздухом. У перегонах будуть брати участь так торговельні як військові літаки. На перегони прийдуть також американські летуни, що летіли довкола світа.

ХАБАРСЬКИЙ СКАНДАЛ В „БЕЙЗБОЛ"-І.

ВАШИНГТОН, 2. жовтня. — Лендис, головний роземний суддя гри в „бейзбол", закинув двом грачам з групи „Джайєнтс", що вони пробували перекупити грача з противної ґрупи, щоби сі грали так, аби їх противники могли виграти. Суддя віддалив обох грачів, що жертвували хабарі, з гри але дозволив, щоби гра йшла далі.

УСУНЕННЯ ЗЕМЛІ.

КВІБЕК, Канада, 2. жовтня. — Сюди дійшли скупі вісти про усунення землі коло Кеноґамі, що лежить яких 120 миль звідси.

Усунення спричинили вязні дощі, що падали послідних пару тижнів. Під усуненою землю погиб Вілієм Прайс, один з найбогатших фабрикантів паперу в світі. Його тіло ще не добуто.

КРОВАВІ СТРАЙКОВІ ЗАВОРУШЕННЯ В МЕКСИКУ.

Темпико, Мексико, 2. жовтня — Через страйк робітників нафтового підприємства Мексикен Голф. Ойл. Ко. прийшло до кровавих заворушень, підчас котрих погибло кілька робітників.

Страйкарі, числом якої пів тисячки, зібралися в порті та хотіли не допустити до ладовання нафти на кораблі. Федеральні війська віддали до страйкарів сальву вистрілів, від якої погибло на місце кількоро людей.

Для протесту проти того поступовання уряду робітничі юнії зарядили зараз генеральний страйк, який задержав увесь рух у місті.

РУХ У СТАЛЕВІМ ПРОМИСЛІ.

Болтимор, Меріленд, 2. жовтня. — Бетлегем Стіл Корпорейшен почало на ново роботи в своїх стальовнях у Спарос Пойнті, які були замкнені майже весь час від 1916 року. Знерву буде там працювати 200 робітників.

ГОРЯЧИЙ ДО ЗАКЛАДІВ.

Ню Йорк, 2. жовтня. — Вальтер Шлеґелінех, німецький іміґрант з Гобокен, віддав на виборчі заклади морґеч на весь свій маєток, полишений в Німеччині, а вартуючий коло 15.000 долярів. Він закладається, що виборчу компанію виграє Ла Фолет.

УКРАЛИ ЦІЛИЙ ДІМ.

В Парижі викрадено в білий день меблі з цілого помешкання. Злодіїв було двох і вони викликали подив для своєї сміливости. Але далеко в тіни полишив тих спеціялістів пан Кобер в Парижі, який протягом кількох днів украв цілий мурований дім. А крав він його своїй сепарованій жінці підчас її поїздки до вод. В білий день на очах поліції, казав він робітникам розібрати будинок а матеріял перевезти в безпечне місце.

АВТОКЕФАЛІЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ПОЛЬЩІ.

Дня 25. серпня с. р. скінчився термін, до якого всі священники на Торохівщині мали підписати якийсь документ про автокефалію. Староста скликав до себе священників для підпису. Доносять, що один священник не дав свого підпису і староста вже написав про се до „воєводи" мабуть з метою, щоби того священника звільнити. Один священник їздив у справі тих підписів до митрополита із запитом чи треба підписувати: Митрополит сідповів: раз влада вимагає, то треба. Звичайно — від митрополита Діонисія нічого инщого не очікувати.

СТОЛІТТЯ ПЕРШОЇ АВСТРІЙСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЦІ.

Минулого місяця святкував Відень столітні роковини першої австрійської залізниці, яку уладжено в 1824 р. на шляху з Будвайсу до Лінцу. На святі, яке відбулося в великій салі віденської академії наук, були представники всіх европейських держав у Відні. По промовах і рефератах удалися гості свята до залізничого музею, де з цікавістю оглядано примітиви залізничої техніки з перед соті літ.

НОВА ВИБОРЧА КАМПАНІЯ НА УКРАЇНІ.

Як що року так і тепер осінню починається на Україні виборча компанія до всіх радянських установ почавши від Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету а скінчивши на сільських Виконавчих Комітетах. У звязку з цею кампанією затверджено вже склад Центральної Виборчої Каомісії. Головою комісії назначено дотеперішнього секретаря ВУЦВК. Буценка.

УКРАЇНСЬКИЙ БОРЕЦЬ У ЛЬВОВІ.

Від місяця відбуваються у Львові в цирку Корнацького змагання за мистецтво і нагороду в сумі 5000 золотих. До тих змагань станув ряд світових борців, між якими є борці світової слави, як Мурин Бамбуля, Лотиш Ґрікіс, серб Сваtіна, Чех Спевачек і другі.

Станув до суперництва з борцями велеканами і наш земляк з Перемишля Волинець.

Волинець зразу завоював собі симпатії публики. Своєю зручністю дивує він глядачів. Бореться найкраще із усіх борців. І хоча силою не дорівнює він Сватині Бамбулі, чи Ґріксові, всеж таки ні один з них Волинця не положив. Натомість Волинець вже побідив кількох, як Мортона, Спевачка, Гаека і Роґенбавма.

Українці Львова оваційно витають кождого вечера свойого любимця і нагороджують його заслуженими оплесками.

Тому кілька місяців відбулися такі змагання в Лодзі. Там боровся Волинець з тими самими, що тепер у Львові, і всіх їх побідив.

З ДРОГОБИЧА.

В Дрогобичи при вул. Сніжній, повісила жінка робітника пастуха, який кілька тижнів остався без роботи. — Там же при вул. Хреста вбив господар Загородний свою жінку сокирою в сні.

МИШАЧА ОФЕНЗИВА НА „КРЕСАХ".

В околиці Камянця подільського появилися велитенські ватаги мишей, які винищуючи поля наближаються скорим темпом до польського кордону. Радянські комісарі навіщених язвою повітів, вертаються до Москви з прозьбою надіслання газових апаратів і других засобів боротьби зі шкідниками. Кореспондент „Правди" описує одну з мишачих кольон, що мандрують крізь Волинь. За мишами тягнуться тисячі круків і бузьків. Мишачий фронт тягнеться на півтора кільометра ширини і три кільометри довжини.

БІЙ МУРАВЛІВ.

Управа лондонського звіринця має тепер чим заціказити своїх гостий. Від якогось часу завважено, що два племена годованих там муравлів виявляють непоборну, взаїмну ворожнечу. Це використали сторожі, які на піску, що розмежовує два муравлині гнізда, побудували правильні окопи з водними каналами, западнями і т. п. І тепер кожного ранку виходять до окопів дві ворожі армії муравлів. Ґризуться з завзятістю учасників світової війни. А люди дивляться і йдуть в заклад — хто кого переможе. А муравлі ґризуться.

ПРОТЕСТ В. КН. КИРИЛА.

Великий князь Кирило признаний наслідником російського престола на випадок реставтуції монархії, вислав з Парижа де тепер живе, протест проти уділення большевикам позички з боку англійського робітничого уряду. Великий князь заявляє, що влада якій колись дасться виєволити Росію, ніколи не визнає зобовязань затягнутих ґрупою третого інтернаціоналу. „Ми Москалі пише Кирило, порозуміємося що до форми праврення, яка нам буде найкраще підходити, але я вже нині поважуюсь на запевнення, що ця влада буде признає позички".

Збір Ліги Народів приняв проти-военний плян Бенеша.

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 2. жовтня. — Сьогодня Збір Ліги Народів приняв однодушно резолюцію, в якій взиває правительства всіх держав, щоби потвердили плян Бенеша.

За резолюцією голосували всі присутні делеґації які заступали 47 держав.

Резолюція складається з двох частий. В 1-ій части вона взиває правительства держав, щоб узяли під пильну увагу плян Бенеша про мировий суд, про забезпечення держав і розорудження, а також про скликання всесвітньої розоружної конференції. В другій части резолюція взиває всі держави підписати як найскорше умову про примусову піддачу Постійному Судови Міжнародньої Справедливости.

Тепер ще має потвердити плян Бенеша 13 держав, між ними 3 спосеред 4 аліянтів, себто Англії, Франції, Італії і Японії, а по сьому Ліга Народів скличе нарік всесвітню розоружну конференцію.

СПОМИНАЄ АМЕРИКУ И ВИЛСОНА.

ЖЕНЕВА, 2. жовтня. — Представник Франції в Лізі Народів Паль Бонкур говорив з нагоди приняття пляну Бенеша і спомянув Америку.

Він висловив жаль, що Америка, яка найбільше причинилась до створення Ліги Народів, заступлена в ній лише памятковою табличкою яку там уміщено для пошановання памяти Вилсона; але одночасно висказав надію, що Америка ще приступить до Ліги Народів.

ГЮС І МИРОВІ СУДИ.

ЖЕНЕВА, 2. жовтня. — З нагоди приняття пляну Бенеша говорив нині також представник Канади, сенатор Рауль Дандюранд.

Він пригадав, що американський державний секретар Гюс заявився дня 4-ого вересня, 1923, на зібранню канадійської адвокатської палати в Мантріолі заявився за спільними комісіями держав для вирішення спорів між державами. Він казав, що Гюс тоді заявився за покликуванням спільних комісій спорючих держав для вирішування взаїмних спорів.

Сенатор Дандюранд пригадав, що Канада й Америка мають таку постійну спільну комісію, яка вже понад 10 літ розвязує взаїмні спірні питання.

Вкінці він висловив жаль, що Злучені Держави не належать до Ліги Народів. Се, казав він, звалює увесь тягар заступати Північну Америку на Канаду. Відступлення Америки від Ліги Народів, додав він, збільшило тілько небезпеку неспокою в Европі.

КИТАЙ НЕВДОВОЛЕНИЙ З ЛІГИ НАРОДІВ.

ЖЕНЕВА, 2. жовтня. — Яко непостійних членів до Ради Ліги Народів вибрано нині: Бельгію, Бразилію, Чехо-Словаччину, Еспанію, Швецію й Урагвай.

По проголошенню сього вибору делеґація Китаю вийшла зі салі.

На запит про причину виходу вона пояснила, що одержала доручення від свого правительства, щоб вийшла демонстративно, коли Китай не буде вибраний в непостійні члени Ради Ліги Народів.

Се імовірно не означає повного виступлення Китаю з Ліги Народів.

ЗАМКНЕННЄ ЗБОРІВ ЛІГИ НАРОДІВ.

ЖЕНЕВА, 2. жовтня. — Пятий Збір Ліги Народів вичерпав свою сьогорічну програму і його сесію нині замкнено о годині 4.45 пополудні.

Замкнув сесію голова Збору Ліги Народів Мотта прощальною промовою.

КАЖЕ, ЩО АВСТРАЛІЯ ПРОТИ ПЛЯНУ БЕНЕША.

МЕЛБОРН, Австралія, 2. жовтня. — Бувший премієр Австралії Виллием Гюс заявив, що Австралія не прийме пляну Бенеша з причини уступлення Ліги Народів перед Японією у справі спорів між расами.

ВІЙНА ПРОТИ МЕКДАНЕЛДА.

ЛОНДОН, 2. жовтня. — Бувший анґлійський премієр Есквит звернувся до лібералів з покликом, щоб відмовили премієрови Мекданелдови підпертя підчас дебати над справою анґлійсько-російського мирового договору. Він радить їм, щоб голосували разом з консерватистами проти Мекданелда.

З уваги на те вже тепер говорять про упадок кабінету Мекданелда, якому заповідають конець на другий тиждень.

В разі упадку кабінету, як кажуть, премієр Мекданелд звернеться до короля, щоб розпустив парлямент і назначив вибори нового парляменту.

ДЖЕКІ КУҐЕН У ПАПИ РИМСЬКОГО.

РИМ, 2. жовтня. — 10-літній хлопчина, відомий кіновий актор в Америці, Джекі Куґен, обїздить тепер Европу. Нині він був тут у Ватикані на авдієнції у папи римського Пія XI.

Папа римський сказав, що він желав би собі, щоб Джекі Куґен поміг сиротинцеви в Атенах, столиці Греції, який у великій біді.

Джекі Куґен зараз вислав каблеграму до Америки о поміч для того сиротинця.

Папа римський подарував йому на памятку медаль.

МИШ ЗГАСИЛА СВІТЛО МІСТА.

ПАРИЖ, 2. жовтня. — В місті Ліль в електровні попала миш в машинерію і спричинила огонь, наслідком якого погасло світло в половині міста. Вона згоріла, але наробила шкоди на $20,000.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy.		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ .75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сити і Заграницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає.

В Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ПОЛЬСЬКА ГОСПОДАРКА Й НАДІЯ НА ЗАГИБЕЛЬ.

В Нюйорськім тижневику „Де Нейшен" помістила була недавно американська кореспондентка Анна Луиза Стронг статтю під заголовком „Скоре розбогачуванне в Польщі".

Пише вона про справдішну оргію богатіння, яка тепер обхопила всю польську суспільність. Женуть за маєтками не лишень купці, але й жовніри й урядники. Богатіють при помочи ріжних політичних штучок навіть політичні провідники. Корфанти, приміром, котрий робив повстанне на Шлеску, зорганізував вуглеву компанію, яка перебрала на себе німецькі вуглеві копальні, та загорнув міліони в свою кишеню. Польський міністер торговлі та промислу Кухарскі заробив на ріжних грошевих спекуляціях, які він міг робити лишень завдяки свому урядовому становищу, грубі міліони для себе. Заробляють на вуглю, вирубі лісів, і очевидно на нафті. Ціла Польща горячкує жадобою збогачування й наживи.

Зі сими фактами замітні ще й другі. Головно те, що так мало Поляків добачує сю недугу, і так мало політиків хоче її зарадити. Немовби вся Польща змовилася тихцем красти, рабувати, шахрувати, платити хабарі, — і тихо сидіти.

Авторка хоче дійти до самої основи таких душевних явищ. Бо явища се справді небувалі, коли в цілій державі не найдеться поважна група чесних людий, які хотілиб вичистити рідний край з надужить. Надужиття діються по всьому світу, але безкарно вони уходять все в одній Польщі. І се її застановляє, і на се вона хоче найти причину.

Поясненне душевної основи польських надужить та безкарности сих надужить незвичайно цікаве. Коротко кажучи, польські злодії, й міністри, попи, ґенерали й розбишаки, крадуть, рабують, шахрують безкарно тому, бо в цілій Польщі вірують, що Польща в нинішних границях удержатися не потрафить.

Авторка виясняє далі положенне Польщі. Польща під охороною аліянтів захопила великі простори землі, на яких живуть народи, які не хочуть належати до польської держави. Для вдержання сих народів у польській державі проти їх волі треба великої сили урядників та війска, а на се треба величезних сум гроша. Польща, не маючи сих сум, мусіла позичати гроші за границею, платити за позички в четверо золотими концесіями на вируб дівичих лісів, на експльоатацію богатих українських нафтових покладів, на добуванне німецького й чеського вугля. Позичаючі Польщі гроший банкирі Італії, Франції й Анґлії знають, що Польща не вдержить панування над загарбаними українськими, білоруськими та литовськими землями, і тому вони не дбають за розвиток маєтків, відданих їм в аренду. Вони не будують добрих тартаків, не закладають постійних нафтових рафінерій, не ставлять тревалих вуглевих шибів. Польський уряд пробував добиватися таких будівель від чужих концесіонарів, але його домагання все скінчилися невдачою.

Не вірють в можливість удержання польської держави не лишень чужі концесіонарі та банкирі. Не вірять в неї навіть самі Поляки. Польський уряд, що правда, говорить про потребу утвердження польських „кресів", але як тут утвердити польські „креси", коли сі креси такі великі, коли Польща загарбала тільки чужого народа, кільки має свого? І якже тут обороняти державу, коли понад одна четвертина рекрутів не знає польської мови і мусить вперед учитися її, заким почне свою військову службу? Урядники, які виїхали на „креси" урядувати в імени польського уряду, добре знають настрій непольських народів, та чують, що сі народи на перший вибух війни перейдуть на сторону ворогів Польщі.

Сі факти мусять упливати на душу польського жовніра, урядовця, політика, купця. Вони на зовні можуть голосити шумні фрази про потребу удержання великої Польщі, про потребу поширення польських границь ще далі на схід, але в души вони знають, що Польща мусить поламати свої зуби навіть на тім, що вона тепер укусила. Тому якраз вони всі заховуються в чужих краях не так, як у краю, що має на все лишитися в польських руках, але як злодій, який в ночи закрався в чужу комору, і який знає, що її мусить покинути, заким сонце зійде. Тому вони крадуть, рабують добро на всі боки, не дбаючи за розвій краю. Кождий старається заробити як найбільше, поки час, поки ще Польща на тих землях панує. Кождий кує зелізо, поки тепле, не думаючи про завтра, яке може принести лишень одно, упадок польської держави, відобранне нагоди всім злодіям та опришкам рабувати богаті українські, литовські й білоруські землі.

Авторка не додає, але се само собою розуміється, що власне всі ті надужиття та митарства польських урядовців, ґенералів, купців на загарбаних Польщею землях і доповняють у щерть гірку чашу неволі, яку пють поневолені Польщею народи, що власне сі очайдушні здирства польських злодіїв в одінях польського ґенерала, попа й купця й будуть головним товчком до масового зриву поневолених проти гнобителів. Польська зневіра у власну державу й є головною ґарантією доспіху визвольної боротьби, бо гнобителі, які втратили віру в можливість побіди, мусять бути розгромлені.

ЗАГОСТРЕНІ ПОЧУВАННЯ

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

III.

„Не заперечуючи того, — починає свою статтю п. М. Левицький, — що в народів б. російської імперії національне почуванне справді загострилося до хоробливости, я хочу вияснити причини сього загострення, бо-ж усяке явище має свої причини, а коли воно ненормальне, хоробливе, то першою умовою вилікування його повинно бути усуненне хоробroom;творчої причини".

В чому-ж шановний автор вбачає тії причини?

„Причини хоробливого загострення національного почування у кавказьких народів, Українців, Білорусинів та ин. полягають у **не менш хоробливім, вирослім до потворних розмірів з часів революції, великоруськім націоналізмі та централізмі.**"*)

Нагадавши московським читачам про брутальне й плянomірне зламанне Переяславського договору з огданом БХмельницьким, що знайшло завершенне в забороні українського друкованого слова наказом 1876 р., пригадавши їм ще досі памятне старшим поколінням переслідуванне української пісні, театру, а також „покорення" Кавказу, релігійні утиски на уніятів у Холмщині, п. Левицький переходить до національних відносин у Росії після 1917 р., коли вже згинуло самодержавє, на карб якому сучасна московська демократія валить усі гріхи супроти недержавних народностий б. Росії.

„Тимчасовий Уряд, визнавши, придушуючи жаль, незалежність Польщі та Фінляндії, рішучо відмовив Українцям в **областній автономії в складі єдиної Росії.** Чому-ж не знайшло воно однієї мірки для всіх народів, що входили тоді у склад Росії?"

Коли-ж Українська Центральна Рада нарешті, після довгих вагань, насмілилась проголосити те, чого прохала марне в московського уряду, то на Українців „з уст неурядової демократії московської" посипалося, як з мішка: і „зрада спільної справи", і „мазепинці-сепаратисти", і „ніж у спину революції" і т. д.

„Які почування, — запитує п. Левицький, — могло породити таке відношення московської демократії в серцях Українців, Білорусинів, Кавказців? Для Польщі і Фінляндії — самостійність, задовленне „справедливих, благородних стремленій", а для сих — проклони. Польський військовий зїзд було дозволено Керенським, а такий самий український було заборонено"...

На всім шляху „поглиблення революції" неможна зазначити ані одного випадку, коли-б московська влада поставилася до народів Росії доброзичливо. Так само ставилася й московська ґромадська опінія.

— „Ми вам покажемо самостійність! — було лейт-мотивом усіх розмов".

„Денікін і Вранґель „показали", але дорого за сей показ заплатили. Всякому, не засліпленому централізмом, ясно, що сі ґенерали загинули тому, що пішли не з Петлюрою на спільного ворога, а супроти Петлюри, надавши тим води на чужий млин. Культурніщі Москалі „показували самостійність" лише словами; офіцери-добровольці підкріпляли слова ділом: вони дерли портрети Шевченка в українськім клюбі „Родина" в Київі і топтали чобітьми український національний прапор. Я можу поручитись, що жаден Українець, Білорусин або Кавказець ніколи не дер портрета Пушкіна і не топтав ногами московського прапору".

Се було й минуло. Але чи нині ліпше?..

Ось славнозвісний московський політик П. Мілюков, дискутуючи в Празі з національностями з приводу своєї лекції, промовляє: „Я, як демократ, визнаю право народів на самоозначення і мислю Росію, як вільну федерацію народів; але, як „русскій", **я мислю сю федерацію так, як захоче її мій народ".** Большевицький представник Юренев висловився одвертіше: „Коли свідомість власної вигоди не приведе їх (національности) до федерації, **то доведеться вжити инших засобів".** Крім сього, в жадній московській ґазеті на еміґрації не зсутрінеш статті, де-б про національні змагання трактувалося спокійно, академічно, без зневажливих лапок або образливих умовчань. Нігде жадного доброзичливого слова.

„Наука минулого, тяжка, крівава наука нічого не навчила московське суспільство, — резімує автор статті, — все та сама великодержавна на самопевність, все та сама одверта або кепсько захована зненависть до природного і справедливого змагання Українця, Білорусина, Кавказця улаштувати своє життє самостійно, як він вважає за ліпше.

„І сі народи, памятаючи науку минулого, беручи на увагу й сучасне, природно змагаються до союзу між собою супроти спільної небезпеки, котрою загрожує їм московський націоналізм і централізм. Я згоден, що національне почуванне їхнє перекручено до хоробливости; але винні в тому не вони, а та причина, що викликала їх хоробу: московський націоналізм усіх відтінків, від найчорнійшого до найчервонійшого.

„Під формулою „вільний союз вільних народів" підпишуться обома руками всі народи Росії; але вони читають сю формулу з кінця: коли сі народи будуть дійсно вільні, вони заключать доброхотно свобідний союз спочатку між собою; він мати-ме оборонний характер супроти загальної загроози їхній свободі — супроти московського, перекрученого теж, націоналізму і централізму. І так, мабуть, буде доти, **доки московська демократія щиро, без каменю за пазухою, визнає права народів і відмовиться назавше від централістичних жадань.**

„А гасити національну ворожнечу і зненависть повинні ті, хто її розпаюлвав і далі розпалює".

Так ставить питаннє і так обґрунтовує його п. М. Левицький. Не можна не погодитись із шановним автором в усіх його міркуваннях: вони є синтезом змагань і бажань ліпшої частини української правдивої демократії, скристалізованим виразом жадань кращих наших людей минулих поколінь. У стислій формі автор зумів яскраво означити й причини довічного антаґонізму між булою державною й недержавними націями.

Як же реаґують на сі правдиві міркування Москалі?..

С. Черкасенко.

*) Підкреслення майже скрізь наші.

ПОЖЕЖА.

(П. Капельгородський).

Чуєш? Дзвони бють тривогу.
Виглянь з хати на дорогу, —
Десь горить!
Бачиш? Люд з дворів рушає,
От пожежі поспішає
Боронить.
Знов ґудуть!.. Уже яскрава
Відбивається заграва
На садках.
Ось і полумя палає,
Зграї искор розсипає
По дворах!
Галас, сльози, біганина...
То-ж вся праця селянина
У вогні;
З хати дрібязки виносять,
Діти зляканї голосять,
Навісні.
Дзвони дзвонять без упину,
Не вгавають на хвилину
Над селом, —
Часу марно ви не гайте,
До горні з огнем ставайте
Всі гуртом!

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ НА ВАРШАВСЬКІМ КОНҐРЕСІ

Міжнародна Студентська Конференція. — Україна вільним членом. — Їхати чи не їхати? — „Варшава — тяжке місто". — Їхати! — Перші труднощі. — Конференція в Будапешті. — Поляки „виясняють". — Українська дипльоматія, анґлійська коректність і польська капітуляція.

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

I.

Дня 12. вересня у Варшаві відкрився другий міжнародний студентський конґрес. На конґрес прибули делеґати від кількох сот тисяч студентів цілого світу, обєднаних у т. зв. Міжнародній Студентській Конфедерації („Confederation Internationale des Etudiants"), у скороченні С. І. Е.

Перший зїзд цеї Конфедерації відбувся в 1921 р. у Празі. Центральний союз українського студентства вже тоді істнував. Він ужив заходів, щоб Конфедерація приняла його в число своїх членів. Забракло тоді лише 5—6 голосів для затвердження ЦЕСУС-а дійсним членом С. І. Е. Довелось помиритись на тім, що Україну принято лише „вільним членом".

Перед тим, як поїхати на другий конґрес, представники українського студентства мусіли вирішити засадниче питаннє: їхати чи не їхати? „Варшава — тяжке для нас місто, — писав „Студенський Вісник" перед конґресом. — Варшава — це місто, звідки й нині сиплються на наш нарід, обезброєний і закутий, рана за раною... Чи буде там змога наш знесилений нарід, його школа, його культурні змагання?"

Було ще одне питаннє, над яким треба було подумати. Українські студенти могли поїхати до Варшави лише **як вороги, як протестанти.** Поляки не могли цього не знати. Виникло отже питаннє, чи допустять вони наших представників на конґрес?

По зрілім обмірковані справи було постановлено: їхати. Наше студентство не могло знехтувати тих великих міжнародних звязків, які на таких конґресах легко навязуються. Воно не могло пропустити нагоди, щоб не використати цеї міжнародної трибуни для голосного протесту проти варварства всіх окупантів українських земель. Студенти собі сказали:

— Бути там і сказати своє слово мусимо, хоч би це була мова у Варшаві й про Варшаву!

*

Труднощі з польського боку почались ще задавго перед конґресом.

ЦЕУСУС звернувся до Варшави за візами для своїх делеґатів. У відповідь прийшло запитаннє: чи не буде серед тих делеґатів когонебудь, хто є горожанином тих країн, які вже заступлені в Конференції? Иншими словами: чи не буде серед делеґатів ЦЕСУС-а уроженців Західної України?

На це нетактовне запитаннє ЦЕСУС з великим достоїнством відповів:

„Від самого початку свого істнування **ЦЕСУС репрезентує як еміґраційне студентство, так і студентство західних українських земель, нині інкорпорованих у склад Польщі й Румунії,** про що ви, як орґан С. І. Е., не можете не знати".

Це була „міцна табака" для польського носу. Варшава образилась і відповіла, що „наші делеґати, в Будапешті, після устних вияснень (!), постараються полекшити Вам отримати польські візи в самім Будапешті". Що означало: коли наші делеґати в Будапешті переконаються, що серед вас нема Галичан, то вам візи, може, й дадуть"...

*

У Будапешті в днях 4.—8. вересня була передвступна конференціях студентських відділів міжнародних зносин. Тут навязувались звязки, налічались „блоки" й виснювалась лінія поведінки на „великім" конґресі у Варшаві.

Українських делеґатів поїхало в Будапешт троє: президент ЦЕСУС-а **Микола Масюкевич,** президент „закордонного відділу" **Вас. Орелецький** і представник подебрадського студентства **Ігор Лоський.**

Мадяри приймали Українців спеціяльно тепло та гостинно. Редактори мадярських часописів дуже докладно випитували наших делеґатів про сучасне положеннє українських високих шкіл, а також про загальне становище на українських землях. Ці розмови були потім уміщені в часописях.

Зате польських делеґатів наші представники, очевидно, не задовольнили. Вже на першій пленарній нараді конференції дійшло до помітних контроверз між нашими та польськими делеґатами. Полякам дуже не вподобався звіт, прочитаний нашими представниками.

Наслідком цих контроверз було те, що **польський консул у Будапешті відмовив нашим делеґатам у візах до Варшави.**

Тоді наші делеґати вжили дуже зручного дипльоматичного „ходу": попрохали голову англійської делеґації п. І. Мекедема (Mr. Ivison S. Macadam), щоб він заступив у Варшаві інтереси українського студентства. Той радо згодився. Це викликало правдивий переполох серед Поляків. І в результаті — польський консул з великою готовістю дав нашим делеґатам візи до Варшави...

Мовляли: коли вже Анґлійці беруться заступати інтереси й кривди українського студентства — той хай це краще роблять самі Українці. Анґлійцям ми рота не затулимо, а з Українцями вже якось дамо собі раду...

Радянин.

УКРАЇНІЗАЦІЯ ТЕЛЕҐРАФІЧНОЇ АҐЕНЦІЇ „РАТАУ".

Харківські Вісти пишуть:

З метою здійснення постанови ВУЦВК-у про українізацію ґазет та „Ратау", „Ратау" запитало своїх уповноважених на місцях, які ґазети видаються українською мовою та про можливости негайного перекладу українською мовою інформацій, що досі надсилаються з Харкова російською мовою.

З відповідий виявилось, що більшість ґазет українізувалась або українізується протягом найблизших двох місяців. Російською мовою видаються ґазети головним чином в робітничих районах, де більшість захожого і корінного населення говорить російською мовою, а саме — Донбасі, Катеринославі, Миколаєві і частинно в Одесі (без ґубернії). На Київщині майже всі ґазети українізовано, з винятком „Пролетарской Правди". Ґазета „Красная Армія" українізована на половину.

Посилаючись на ці дані, „Ратау" повідомило своїх уповноважених, що з 1. вересня **Чернигів, Полтава, Житомир, Винниця, Запоріжжя та Київ** одержувати-муть інформації по дроту українською мовою; Бахмут, Одеса, Катеринослав та Миколаїв — тимчасово російською мовою, до повноти українізації всього державного апарату на місцях.

Інформації для селянських ґазет, а також богатьох на Україні міських та сільських стінних ґазет надсилається по радіо виключно українською мовою.

МІТИНҐИ ВІДДІЛІВ У.Н.СОЮЗА

ДЖЕРЗИ СИТІ, Н. ДЖ. Тов. Укр. Клюб Поступовий, від. 70, повідомляє всіх своїх членів, що місячний мітинг відбудеться в суботу, 4. жовтня, о годині 7. вечером в гали Народ. Дому під ч. 72 Morris St. Кождий член повинен прибути на сей мітинґ, бо є важні справи від Головного Уряду У. Н. Союза до полагодження. Довгуючі члени мають вирівнати свої вкладки, бо котрий член не заплатить свої вкладки, буде суспендований. — С. Гладкий, предс.; А. Онисик, секр.

ЧАХОТКА
(СУХОТИ, ТУБЕРКУЛОЗ).

Поширюється вона найбільше в оборах, де утримують штуки хорі враз з здоровими. У такому випадку заразник з відділів і відходів хорих дістається порохом (пилом), або в наслідку віддиху хорих у віддиховий або кормовий провід, які заражуються. З окрема трапляється в осібнякові, що перебули або перебувають инші хороби (простуда, нестравність, мотилиця, недокровність, виснаження) і таким чином мають схильність до чахотки. Такий нахил (інклінація) буває також дідичний. Сьогодня відомо, що сухітники передають нащадкам не сухоти лише, склонність до сухіт, задля слабої будови тіла дітий. Зараження наступає щойно поза матерним тілом, через зіткнення, облизування споживування молока від хорих на чахотку матерей. Чахотка загрожує майже всім теплокровним звірятам і людям. Вона перекидується з перших на другі і на оборот. Звичайно думаємо, що осідком чахотки — легені. Це не вірно. Немає одним словом слабости, яка грозилаби так всім органам тіла, як чахотка. Початковий її перебіг тяжко помітити і тому вона наближується до легенної пошести. Хороба починається коротким кашлем, який поновлюється, з окрема, ранком після водопою. Далі стає він частіщий, глибокий, що потрясає цілим тілом і нападливий, при чому хорі викашлюють мокроту (флегму). Віддих дещо прискорений, під вечір помітне збільшення горячки. Хорі обливаються клейним зимним потом. У дальшому перебігу пливе з ніздрів сливисто ропна рідина, подух хорих стає млавий — вонючий. Змінлива охота до їжі, довготреваючі зодми, запір або пронос. При цьому останньому виходить кал, змішаний з слизюгноем (ропою) або й смужками (сціпками) крови (туберкули кушочні). Шкіра стає тверда; коли зробимо з неї фалд,— не вирівнюється. Волос насторошується, стає безполисний приходить врешті виснаження й смерть. Часами кидається чахотка на яєчники (у кров) або ядра (у стадників), наслідком чого буває при половому гоні — безплодність, коли матиця захоріє чахоткою, з щілі родної виходить густа жовтава, смугасто-ропна, грузловата вонюча теч, яка буває часом змішана з кровю. Товаришить цему виснаження. Буває й таке, що чахотка приміщується в вименах і кидається на одну або дві задні четвертини. Тоді виступає вона під видом твердих, зимних неболючих, ґудзів, які побільшуються. Молоко стає мутнаво водяне, жовтаве з примішкою білих стріпухів або грудок. Вона означно зменшується, а спожите викликує часом у дітий, телят, поросят зараження туберкульозом (у дітий мозгові туберкули). Воно й переварене здоровлю шкідливе, бо містить в собі гнильну їдь. Тому й осугу (шлям) з вирок у молочарнях нищити, — не подавати його як прокорму телятам поросятам. Бо в ньому містяться цілі залоги заразників чахотки. Чахотка перекидається на підщокові і міжреброві залози, які побільшуються, а також на кости, то що. При посмертних оглядинах можна зауважити на сироватніх оболочках себто вистілках грудної коробки й легенів, як і на тенесах численні, нераз наче наліплені галочки (туберкули ґрузли) величина їх ріжна: від проса до гороху, а навіть і більші; своїм виглядом нагадують перли (відси назва перлиця). У нас говорять, що така худоба „францувата". Сі галочки у перерізі жовтаві. В легенях видно нераз пястуковаті ґудзи, змістом, яких є маса похожа на сир або вапно. Такий самий вигляд їх у вименх. Як ріжноманітним є перебіг чахотки, так і тяжке її поборення. І тут обовязаний доносити до уряду, коли зауважить одну з ознак, які ми в горі описали. Певне розпізнання можливе щойно ветеринарним лікарем, котрий примінюючи туберкулін Каха може розслідити напевно, чи худоба хора на чахотку чи ні. Дуже хорі штуки лічити не виплатиться. Найкращі висліди в поборюванню чахотки дало тільки доцільне запобігання, належна годівля і плекання худоби відповідно до правил здоровля.

Обори мають бути просторі, стайні будувати видні, без продувів, особливо добре хоронені в часі зими. Худоба потребує сухої постілки: з соломи листя торфу або трачовиння. Зимою не тримати худоби без перерви у стайнях, або в зимних шатрах без руху. В сонячні дни випускати худобу, щоби вибугалася на свіжому повітрю. Молодник часто придержувати на дворі в загородах для необхідного руху. Бо тільки сильні легені відпорні. Телячі стайні щоденно очищувати з гною бо його сопух для легенів убійчий. А літом утримувати худобу в отвертих місцях (біваковання).

Щодо корму, треба памятати що тільки здорова, добре зібрана паша удержує худобу здоровою. Коли трапиться паша ліпша й гірша, то не скормлюймо окремо ліпшу а потім гіршу тільки подаваймо обі змішані. Гіршу пашу треба перемолотити ціпом, витріпати з плісні й куряви, бо вони для худоби дуже шкідливі. Лиху пашу можна зробити смачнішою й стравнішою, коли після очищення її спаримо, посиплемо ґрисом сіллю. Недостаточна віджива, як зле зібране, довгими дощами або й виливом вилуговане сіно, паша замулена, сплесніла, загнила стухла,— спричинює нежит, проволічне здуття, виснаження, водну пухлину недокровність. Так само мочаристі, болотнисті, підмоклі пасовиска; вигони вкриті снігом, або инієм спричинюють нежит, галапасні хороби, а а те все зроджує нахил до чахотки. Дуже добре впливає на здоровля худоби віджива у належному часі (реґулянро). Се піддержує охоту до їжі і запобігає переповненню шлунка. А таке переповнення се причина багатьох хоріб. Велику ролю в удержанню доброго здоровля худоби відграває належне поїння. Поїти худобу чистою, вистоялою водою, найліпше водою криничною або річною. Поїння в придорожних водах, калюжах, багнах, ставищах є шкідливе. Не поїти худоби там де намочені коноплі, або де гниє падло: не поїти водою з під леду, бо се легко спричинює простуду. Худоба підпадає також простуді, коли її поїмо, або плаваємо зіпрілу утомленою працею. Також простуджується худоба, коли стоїть зігнана на дощеви, нагальному вітру на продуві. Зігріту худобу витерти (вирайбувати) вігтями і загнати в затишне місце. Простдуда спричиняє всілякі небезпечні хороби шляху кормового й віддихового, а це знову створює нахил до чахотки.

Не менше важне в удержанню доброго здоровля й відпорности дбайливість про належну чистоту шкіри. Шкіра має на цілім своїм просторі бізліч малих оком незамітних дірок порів, крізь які виходить на зовні піт дещо природого товщу, який шкіру звогчує ei робить її податливою (елястичною). Крізь пори доходить також повітре у кров і оживлює її. Якщо пори, пилом нехарністю закриті несповнюють вони свойого завдання і худоба хоріє. Худоба неплекана й неутримувана чисто, не використовує, як слід подаваного її корму, марніє й стає схильна (інклінує до чахотки*).

М. Стахурський.

*) Про всі инші пошести й звичайні хороби домашніх звірят та їх належне лічення розказую в моїм „Ветеринарнім лікарю", Львів, 1924. Замовлення слати на адресу: Др. І. Свенціцкий, Львів, вул. Мохнацького ч. 42.

**) Гляди статтю Я. В.: „Приведіть діти до мене".

В. Будзиновський.

ЯК БИ МУЖ СКАЗАВ.

Оповідане.

(6)

Мерлець лежав так перед хатою вже другий день. Як би не те, що був мороз, був би зогнив недопізнання. Нарешті о годині четвертій з полудня надїхала судова комісія і немало здивувалася, коли від людий почула, що то небіщик Борухович, та що пробощ застрілив мерця. Що то Борухович, не стверджували свідками, бо члени комісії знали його лично. Мерця вже не пороли. Оглянули тай списали протокол. В протоколі вписали, що в чолі мерця діра від кулі, зроблена вже по смерти. Друга куля розторощила долішну щоку. З третої кулі не було сліду. Біля мерця на земли і на лавці під вікном було троха свіжої [illegible] комісія не годна була [illegible]ити.

По списанню сего протоколу комісія позвала гробаря і пішла на кладовище. За комісією ринула юрба цікавого народу. Оглянули могилу, списали протокол, як виглядає і фотоґрафували її. Гробар розбив замерзлий верх могили джаґаном і став копати. Пани з комісії обступили яму, курили папіроси і ждали, що з того вийде.

Вже повинно бути віко домовини, — сказав гробар, — та нема.

Викопав ще пару лопат землі і крикнув.

Небіщик виліз на світ разом з домовиною, бо з неї нема ні сліду!

Копай глибше, — приказав судія.

Та чого, пане? Тут вже жива, нерухана земля. Така, як її Господь Бог сотворив.

Копай!

Та, як кажете, то буду копати. Але з того нічого не вийде.

По хвили й судія доміркувався до того, що нічого дальше копати.

Вилізь! — приказав. — Перетруси кладовище за домовиною. Вона мусить бути десь тут. Може в отсих кущах. Може в рові.

Гробар оглянув кущі, обійшов рів навкруги кладовища. З домовини ні сліду.

Се загадка, — сказав судія. — Хтось викопав і вийняв мерця разом з домовиною, засипав яму назад і висипав могилу. Мерця носив двічи під його хату і ним пуджав вдову. Все те очивидне. Але що зробив з домовиною? Куди її спрятав? Чей же вона не була з цінного матеріялу.

Соснова, — сказав гробар. Се загадка.

І кров на земли та на лавці біля мерця також загадка, — замітив лікар. — З мерця, четвертого дня по його смерти, ще й замерзлого, чейже не блюзнула жива кров.

Шкода, пане постенфірер,— судія звернувся до жандарма, — що ви зараз не розслідили сеї пригоди, бодай настілько, що се небіщик Борухович, отже пробощ нікого не вбив. Ви скували цілком невинного і три милі гнали пішки до міста.

Пане судіо! — жандарм звинявся. — Я живого Боруховича на очи не бачив, бо я тут що лиш настав. Пробощ також не сказав мені, що се Борухович, та що він стріляв до небіщика. Я чув стріли. Під вікном хати я знайшов мерця. Я бачив біля него кров. Пробощ сам сказав, що стріляв до когось, що зазирав до хати крізь вікно. Мене строго покарали би, як би я був не зробив сего, що зробив. На основі мого рапорту, в котрім є все те, що я бачив, і чув, ви самі приказали задержати пробоща у вязници.

Ну ну! — перебив судія — Траґікомедія, тай годі. Вертаймо боржій до міста, випустити пробоща з вязниці.

Комісія відїхала. Сільський столяр зробив ще одну домовину і лісничого ще раз поховали. Приїхавши до міста, судія приказав пробоща випустити з вязниці. Пробощ поїхав домів, але за пару днів мусів ще раз їхати до суду, бо прийшло візванне. Гадав, що його кличуть на свідка. На превелике його диво на терміні дізнався, що він обжалований, бо не маючи вафенпасу, себто дозволу носити пальну збрую, не лиш носив револьвера, але й стріляв з него. Окрім того він був обжалований о словну обиду жандарма в урядованю. За все те суд присудив пробощови пару днів арешту, але арешт замінив на кару грошеву.

Спосіб, в який небіщик Борухович виліз з могили, ще й з домовиною, де та домовина ділася, лишилися загадкою. В селі людий морочила ще одна загадка. З села щез Клим Горбань з найстаршим сином Сеньком.

Тої днини, коли люди збіглися перед лісничівку оглядати застріленого мерця, Горбаня, ні його Сенька не було в юрбі. Його жінка розказувала, що в ночи оба поїхали до ліса по дрова. Коли до полудня не вернули, жінка стала розпитувати всіх, що вертали з ліса, чи не бачили її мужа й сина. Коли не вернули до вечера, Горбаниха побігла до війта і до жандармів.

Вишліть людий до ліса, — благала. — Може їх привалило дерево, то вони рубали його жандарм відповів. — Як рубали дерево, то знак, що крали його, бо вони мали лише право взяти віз ріща. Як вони крали панське дерево, то Бог покарав їх за се і воно їх придусило.

Правда, правда, — сказав війт, похитуючи головою.

Війте! — Горбаниха голосила. Вдартеся в груди і скажіть... Чи ви ніколи не зрубали здорового бучка хоч поїхали тільки по ріще?... Може їх вовки поїли?

Як їх поїли вовки, то й не треба посилати нікого, бо їх не знайдеш, — сказав війт. — Хиба визбирати їх кости. Деж їх знайдеш в ночи? Чи вовки поїли, чи тільки придусило дерево, в ночи не знайдеш їх. Скоро зазоріє, а вони до тої пори не вернуть, вишлю парубків.

Горбаниха взяла другого сина і обоє пішли в ліс. Блудили по лісі і вигукували до рана, але ніхто не відповідав. Рано пішло до ліса десять парубків, але не знайшли ні сліду пропавших. Горбань і його найстарший син пропали без сліду віз і пара коний.

В селі була стара циганка, до котрої всі недужі, всі, що мали якусь журу, тягли як жиди до чудотворного рабіна. Вона лічила, ворожила з руки і давала ріжні добрі ради, як хто попав у велику скруту. У неї був також Горбань, коли помер його довжник Борухович. Питав як від вдовиці видобути свої гроші. Вона дала йому раду, „найліпшу", яку годна була вигадати. Лише вона одна знала, яким способом небіщик Борухович вийшов з могили і зайшов під вікно лісничівки. Тепер до неї пішла Горбаниха несучи під пахою два когути і за пазухою пачку тютюну.

Ви мабуть хочете знати, що з вашим Климом і з вашим Сеньком? — циганка привитала бабу.

Таки так. Нате вам ті два когути. Жирні, бо годовані тістом і пшоном. Ще й пачку принесла вам. Тютюн панський.

Подайте руку.

Циганка оглядала руку, оглядала і каже:

Віз цілий і ніхто його не вкрав.

Циганка стала далі призиратися руці.

Я не прийшла питати, чи віз цілий. — Горбаниха заговорила. — Скажіть мені, чи Клим і Сень здорові, та де вони.

Не перебивайте! Отже воза ніхто не вкрав. Коні також здорові і ніхто їх не вкрав. Вовки не зїли коний, ні дерево не задавило їх.

Я хочу знати, що вовки Клима і Сеня не зїли, та що дерево їх не вбило! — баба крикнула. — Коні чорти поберi! — Кажу, не перебивайте!

Циганка знов стала водити пальцем по долони Горбанихи. Вовки не зїли коний, ні Сенька, ні Клима. І дерево не вбило їх, бо вони до ліса не поїхали і в лісі цілком не були.

Не були??! А кудиж вони повіялися? Чи здорові? Скоро вернуть?

Все те скаже вам лист, який прийде з далекої дороги.

Циганка пустила руку Горбанихи, взяла ножа, вигострила на горшку, вхопила одного когута і вийшла з ліпянки. По хвили вернула з зарізаним когутом і стала рвати пірє.

Та скажіть мені решту! — Горбаниха просила.

Решту скаже вам лист. Як прийдуть добрі вісти, то принесіть мені ще дві гуски і кварту оковити.

Горбаниха сиділа ще добру хвилю, гадаючи, що з циганки таки видобуде решту. Але циганка завзято мовчала. Бачучи що більше нічого не довідаєся Горбаниха вийшла. Домів вертала майже цілком успокоєна, бо циганка сказала, що не лиш коні, але й муж і син здорові, та що від них прийде лист.

Куди вони повіялися? — ломила собі голову. — Хиба Клим провідав, ще десь далі, десь в другім світі є добрі бички дешево на продаж.

Циганка ще не скінчила скубати когута, коли в порозі появилася Параня Залужного. Принесла глечик меду і пару яєць за пазухою.

Ти чого до мене? — циганка спитала.

Та ви знаєте чого сюди тягнуть до вас.

(Дальше буде).

МАРС.

Малоосвічений чоловік гадає собі, що земля то площина, котра розлягається довкола і кінчиться десь за горами та за морями.

Великість тої площини відповідає розмірам його бувалости й силі уяви. Знання він заступає фантазією. Кождий народ, навіть культурний, зберігає ще останки колишніх фантастичних оповідань про те, як повстав світ і що таке сонце, місяць та зорі. В культурних народів останки такого фантастичного, ненаукового світогляду зберігаються в діточих казках, в оповіданнях, леґендах, пересудах, котрі з кождим роком переходять що раз то більше з життя в етнографічні збірники та в наукові праці.

Але некультурним народам, або непросвіченим одиницям вони стають за космоґрафію та астрономію.

Як спитати Маоріса з Нової Зеляндії (остров на Великім океані) звідки взялася земля, то він скаже, що його бог Мауі, плив судном по морі, закинув вудку, зачіпив о морське дно і витягнув звідтам цілий остров, Нову Зеляндію.

А Єгиптяни знад горішного Нілю вірили, що бог Хнум виліпив на ґончарськім кружку величезне яйце, з котрого виклювалося: сонце, місяць, зорі, земля і всьо, що на ній є, аж до чоловіка.

Інакше уявляли собі початок світа Асирійці і Вавилонці, чотири з половиною тисячі літ тому. В Мезопотамії перехованлися зегляні таблички, на котрих розказується, що зразу не було ні неба, ні землі, лиш океан і безодня Таміят, з котрої родилися боги. Бог Бардук почав боротьбу з тою безоднею Таміятом. Побідив її і розрізав своїм мечем на дві половині. З одної зробив небо, а з другої землю. На землі сотворив рослини, звірята і перших людий.

Санскритські книги Індусів, „Веди" і „Манц" більше фільозофічно толкують це питання. „Веди" розказують, що зразу не було нічого істнуючого й нічого не істнуючого, не було ні неба, ні землі, ні життя, ні смерти, ні дня, ні ночи. Була тьма, а в ній щось „Єдине", безконечне. Крім нього нічого другого не було. Аж нараз „Воно" ворохнулося і проявило волю. Було це перше обявлення духа, від котрого й пішло усьо, що тепер є.

Про початок світа розказує також біблія, а саме „Книга Битія", котру приписують Мойсееви, (жив півтора тисячі літ перед Христом).

Цей бібілійний переказ поширився найбільше серед нинішних культурних народів, хоч попадаються скрізь також сліди иньших переказів, асирійських, індуських, египетських і других, бо такі теми мандрують від одного народу до другого.

Біблійне оповідання про сотворення світа було довгі часи приписане церквою, інакше толкувати не вільно було, бо за це тяжко карали, живцем палили на стосі. Але розум людський здавна не вдоволявся тим, що приказувала віра.

„Мудреці востока" читали в зорях і заглядали на край світа. Астрономія розвивалася в Египті, фільозофія в Греції. (Кажуть, що піраміди, це в своїм роді астрономічні обсервації).

Знали ті „мудреці" також і вищу математику, без котрої не можливо обчислювати рухи тіл небесних. Вже тоді зарисовувалося розуміння, що земля це куля, а не площина, не такий собі великий кружок. Та від прочуття до певности далеко.

Тую певність дали нам такі учені, як Ґамілеі, Копернік, Нютон, Кеплер, Кант, Ляпляс, Гершель і богато других. Вони розкрили загадочну книгу битія і показали, що таке вселенна, як вона устроєна, які права кермують нею, як і з чого все на світі взялося.

Але ця певність істнує тільки для людий меньше-більше освічених. Непросвічені, або дивляться на сонце, місяць і зорі і нічо не думають, або думають, як їх колишні предки, що на місяці брат брата на вилах держить, що зорі, це такі світила, які запалюють і гасять ангели божі, що небо підпирають залізні стовпи і т. д.

Непросвічений чоловік, як бачить падучу зорю, то хреститься, бо каже, що якась душа полетіла до Бога, а просвічений знає, що зорі творяться і гинуть, як усьо, що одна з другою зустрічаються і розбиваються у просторах на міріяди атомів, молекулів, електронів, на те, щоби по безконечнім числі літ знову збитися в цілість, зразу в ґазову імловину, а потім, в огненну кулю, на котрій згодом утвориться шкаралуща, остудиться, появиться вода й пічнеться складний, життєвий процес. І знає просвічений чоловік, що на вид падучої зорі нема що хреститися, бо це не душа, а метеор, або зоря, котра вже перед сотками або й тисячами літ зустрінулася з другою зорею й розлетілася в пух у просторах, а до нас все ще летить те світло, котрим вона колись зоріла. В загалі чимало зір бачимо на небі, котрих уже давно-давно там нема, так довго летить до нас світло по тім безконечнім шляху, який лежить між зорями, а між нашим оком.

І неодно приходить на гадку просвіченому чоловікови, коли він дивиться у ясну ніч на небо. Він бачить безконечність, бачить вічність, непроминаючу силу життя, істнования, руху.

І страшно робиться йому, який то він малий, малесенький супроти величі вселенної. Коли земля в порівнанню з сонцем те, ро горіх в порівнанню з великою церковною банею, то щож тоді чоловік, — нічо!

А всеж таки він своїм тим малесеньким мозком-розумом збагнув не одну тайну, зрозумів хоть якусь частинку тої величезної будівлі, котру ми називаємо світом.

Зрозумів, дякуючи науці і праці мудреців світа, котрі часто-густо забували про себе, щоби для ближніх здобути знаня.

* *

З безчисленного множества небесних тіл найбільше цікавить чоловіка сонце і місяць. Сонце, бо воно світить в день, а місяць, бо він являється в ночи.

Сонце, джерело тепла й життя, місяць, поетичний товариш нашої землі. Сонце у віруванню богато народів було божеством і наш народ шнаує його і величає у старинних своїх піснях. „Не роби нічого поганого, бо сонце дивиться на тебе".

Поетичний місяць, божество залюблених, що зітхають до нього, не представляє для образованих людий великого інтересу, тому, бо на нім вигасло всяке життя. Він мертвий, нагадує нам хіба тую сумну будучність, котра жде колись і нашу землю за тріліони літ, як що перед тим не стріне її якась несподівана катастрофа, в роді небесного карамболя.

Але єсть ще одно тіло небесне, котрим щораз то більше зацікавлюються люди, — це Марс.

А цікавляться ним тому, бо він живий, себто, ще не остудився, не висохла на нім вода, ще там є якесь невідоме нам блище орґанічне життя.

А що чоловік привик усьо мірати власною мірою і під життєм конечно розуміє таке життя, яке є в нас, на землі, так здається йому, що на Марсі є дерева, цвіти, звірята і є якісь „Люди з Марса", иньші як ми, може богато мудрійші від нас, витрівалійші, сильнійші, а всеж таки щось таке, ніби ми, ніби люди. Може вони чують, як трава росте, бачать в ночи, може вони читають гадки своїх ближніх, може живляться воздухом, Бог святий знає, які вони, а всеж таки перше всього цікаво знати, чи вони є, чи є там якісь вищі сотворіння, котрі не тільки жиють, але й порядкують життям на своїй планеті, нетільки пристосовуються до неї, але хочуть її пристосувати до своїх потреб.

Чимало уваги й пильної праці присвячено Марсови. (Досить згадати імена: Флямаріон, Антоніярді, Шіяпареллі, Фурніе, Шмік, Марконі, Тесля і Американців — Ґаль і Ловел).

Не тільки просліджено його орбіту, скорість бігу, відношення до сонця і до инвших планет сонішної системи, не тільки знаємо його великість, але маємо також досить докладні фотографії з цікавою сіткою так званих каналів на Марсі і то, (як впевняє Ловел і тов.), не природних, а штучно зроблених і реґульованих відповідно до тамошних потреб. Це і є одним з головних доказів, що на Марсі повинні бути також люди, себто якісь мудрі сотворіння, котрі ці канали зробили й орудують ними.

Дня 28. серпня Марс був віддалений від землі тільки на 57 міліонів кільометрів. Коли би нам справді були люди то, як би з них котрий вилетів літаком 28. серпня 1924 року, то бувби тогож дня тільки року божого 1948 у нас, на землі.

Так близько від землі як тепер Марс вже давно не був і не скоро знов буде.

(Конець буде).

ЩЕ ПРО Б. САВІНКОВА.

Чому большевики помилували Савінкова.

Голова найвищого суку Ульрих, що кермував процесмо Б. Савінкова, поянеює на сторінках московської „Правди" мотиви задля яких суд, присудивши Савінкова на кару смерти, одночасно вніс до ЦВК, на злагіднення цеї кари, як що не на повне помилування.

„Для суду було ясно, що Савінков від 1923 р. почав щораз виразнійше усуватися від кермування діяльностю контрреволюції й від боротьби проти Совітів. Як висліди слідста, так само й статті Савінкова стверджують, що вже два роки тому остаточно зневірився у можливости скинення радянської влади шляхом чужинної інтервенції або при допомозі інвазій білоґвардейських військ на радянську територію.

Коли Савінков заявив в суді, —каже Ульрих — що він зневірився в успіху тої боротьби, то в цій точці своїх зізнань був безумовно щирим. Посереднім доказом цього його являється остання повість п. н. „Конь вороной", написана 1923 у Парижі. Ціла ця повість перенята скрайнім песимізмом і зневірою відносно успіху боротьби. Переконавшись про повну безцільність боротьби він був примушений прийти до природного заключення про потребу признаня радянської влади. Річ ясна, що питаня, чи він рішився на це рік тому в Парижі, — як про це запевнював на суді, чи тепер вже на самій розправі — залишається отвертим. Щирість Савінкова в оцій справі стоїть під великом знаком запиту. Однак цей факт є без значіння. Важливе те, що Савінков своїм чином унеможливив собі поворот до попередньої діяльности й унеможливив усім орґанізаціям, звязаним з його іменем, вести дальше яку небудь акцію.

Але найбільше значіння мають зізнаня Савінкова про його взаємини з чужими державами, які він щиро, або не щиро склав перед судом не ощаджуючи нікого зі своїх давніх опікунів.

Французький посол Нулен, що домагався зорганізувати повстання в ряді міст над горішньою Волгою і давав на це Савінкові гроші; Чехословацький громадянський діяч Масарик, який платив Савінкову спеціяльно на орґанізацію терроpу проти провідників Рос. Ком. Партії; Англійський міністер Черчіль, який вивіновував армію Денікіна й Колчака у гроші, постачання й збрую і тому ма повне право звати її своєю армією; начальник польської держави Пілсудскі який в 1920 після заключенння польсько-совітського перемиря, дав свою згоду на похід Балаховича до Мозиря, — а дальше систематична продажа тайних військових документів польському ґенеральномуштабові й французькій військовій місії в Варшаві; дивоглядна операція з б. рос. золотим фондом переведена Англійцями в Шангхаю; і т. п. і т. п. — все те ясно описав Савінков на суді й ствердив це протокол судової сесії. Після усього того, після повної відмови від дальшої боротьби й після отвертого признання радянської влади, після погрому всіх місцевих яйчейок савінківської орґанізації, після зізнань складених усуді — Савінков не є нам більше небезпечний і можна сказати, що цілий історичний період, звязаний з його іменем перейшов безоповоротно в минуле".

В тім, що Савінков політичний труп, мабуть ніхто не сумнівається.

АПАРАТИ ДЛЯ КОНТРОЛІ ЧИСТОТИ ВОЗДУХА.

Останніми роками присвячують усе більше уваги нечистоті воздуха, головно по великих містах. Сконстантовано, що деякі недуги (головно чахотка) можуть ліпше поширюватися там, де мешканці мусять віддихати запорошеним воздухом. І в фабриках де счинюються великі порохи нездужають робітники. Не треба окремо широко говорити про шкідні наслідки віддихання нечистим повним порохів воздухом. Др. Дж. С. Овенс збудував для лондонського „Метеороґікаль оффісе" два апарати, при помочі котрих можна установити якість і верству пороху у воздусі. Перший апарат то автоматичний фільтер, котрий реґіструє ступінь нечистоти воздуха, так, що він дасть уставити в ріжну добу дня. Ті реґістрації можна і заховати, так що пізнійше можна їх використати для статистики. Скількість пороху дасть у цьому апараті в міліґрамах на кубічний метер воздуха. У Лондоні прим. через ніч воздух майже зовсім чистий. Від 7—10 год. рано зачинає занечищуватися, потім знову зачинає прочищуватися, а очиститься майже зовсім у вечір, коли в місті погаснуть огні. Протягом звичайного зимового дня є у Лондоні в воздусі на кубічний метер воздуха 1.28 міліґрамів пороху. Коли приймемо, що мряка піднесеться до висоти 120 метрів, тоді лежить над Лондоном у воздусі приблизно 240 тон і нечистоти. Другий апарат уможливлює, що частинки пороху можна рослідживати мікроскопічно і змірити скількість тих частинок у одному кубічному центиметрі що більше можна їх навіть фотографічно зняти.